

بررسی مقایسه‌ای مساجد عربی-اسلامی با مساجد ایرانی-اسلامی مطالعه موردی: مسجد کبیر خارطوم و مسجد عتیق شیراز*

علی احمدیان کیسی^۱، ناهیده گندمی کال^۲ * (نویسنده مسئول)، حمید آیتی^۳، کامبیز ملایی^۴، محمدرضا بزرگی^۵

^۱ دانشجوی دکترای زبان و ادبیات عرب، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز

^۲ استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز

^۳ عضو هیأت علمی پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری، جهاددانشگاهی

^۴ مدیر مرکز خدمات تخصصی ارزیابی اثرات اجتماعی و فرهنگی پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری، جهاددانشگاهی

^۵ دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی اقتصاد و توسعه دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۹/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۱۳

چکیده

انبیه و اماکن مذهبی به‌ویژه مساجد شهرهای اسلامی مانند خارطوم و شیراز، تشابه‌ها و تفاوت‌هایی با همدیگر دارند. بررسی گذشته تاریخی این دو شهر، نشان می‌دهد که در چارچوب مکانی و زمانی (از سده نوزدهم به این سو)، با توجه به سلطه استعمار مسجد کبیر از ویژگی‌های سنتی‌اش دچار گسست شده است. در قاره آفریقا به‌ویژه در کشور سودان، به همراه تسلط استعمار و امپریالیسم فرانسوی، روسی و انگلیسی، دگرگون‌سازی‌های ژرف و مؤثری در فرهنگ شهرسازی و پیکر بومی انبیه و اماکن عربی-اسلامی روی داده است. اما مساجد ایرانی-اسلامی، به ویژه مسجد عتیق، چنین گذشته‌ای را تجربه نکرده‌اند. علاوه بر این تفاوت‌ها که نشان‌دهنده بعد تشخیص شهری است، با تأکید بر بعد فضای عبادی، تشابه‌های بین این دو مسجد، آشکار می‌شود. هدف از این نوشتار بررسی و شناخت شاخص‌های اقتراق و تشابه مساجد کبیر خارطوم و عتیق شیراز است. روش تحقیق در این مقاله به شیوه استدلال منطقی (مفهوم به مصداق) است. بدین منظور در ابتدا به مبانی نظری مسجد در دو بعد عبادی و تشخیص شهری پرداخته، سپس ویژگی‌های هر کدام از مساجد جامع دو شهر خارطوم و شیراز بررسی و در پایان وجوه اقتراقی و تشابه آنها مشخص شده است. نتایج به‌دست آمده بیانگر وجود تشابه بسیار بالایی از لحاظ شاخص‌های بعد عبادی مانند وحدت، اتصال صفوف، عدالت در ارزش‌گذاری فضاها است. نتایج و نیز مبانی نظری مبین این نکته مهم هستند که شاخص‌های تعریف شده می‌توانند مبنایی برای وجه اشتراک مساجد اسلامی در دو بعد ایرانی و عربی باشند، هم‌چنین به‌لحاظ بعد تشخیص شهری، دو مسجد با هم تفاوت بسیاری داشته‌اند.

واژگان کلیدی: مساجد ایرانی-اسلامی، مساجد عربی-اسلامی، مسجد کبیر، مسجد عتیق، خارطوم، شیراز.

* مطالعه‌های انجام شده در مسجد کبیر خارطوم برگرفته از پژوهش‌های الطیب صالح سودانی است.

** E-Mail: nahid_nj@yahoo.com

A Comparative Study of Arab-Islamic Mosques with Iranian-Islamic Mosques (Case Study: Khartoum High Mosque and Atiqh Mosque of Shiraz)

Ali Ahmadian Kisoumi

Ph.D. Student of Arabic Language and Literature, Islamic Azad University, Tehran Branch, Iran

Nahideh Gandomi kal * (Corresponding Author)

Assistant Prof., Faculty Member of Islamic Azad University, Tehran Branch

* nahid_nj@yahoo.com

Hamid Ayati

Faculty Member of Institute for Culture, Art & Architecture Studies, ACECR, Tehran, Iran

Kambiz Molaei

Director of the Special Services Center for the Assessment of the Social and Cultural Impact,
Institute for Culture, Art & Architecture Studies, ACECR, Tehran, Iran

Mohamadreza Bozorgi

Ph.D. Student of Sociology of Economics and Development, Islamic Azad University, Tehran Branch, Iran

Abstract:

Buildings and religious sites, especially mosques in Islamic cities like Khartoum and Shiraz, have similarities and differences. The historical past of these two cities shows that in the context of spatial and temporal (from the nineteenth century to the present), due to the domination of the colonialism of the mosque, the great mosque has broken its traditional features. In the continent of Africa, especially in Sudan, with the domination of colonialism and French, Russian and English imperialism, there has been profound and profound changes in the culture of urbanism and the indigenous nature of the building and Arab-Islamic places. But Iranian-Islamic mosques, especially the Atiqh Mosque, have not experienced such a past. In addition to the differences that indicate the dimension of urban identity, the similarities between the two mosques are evident with an emphasis on the dimension of worship. The purpose of this article is to investigate and identify the indices of the differentiation and similarity of the high Khartoum and Atiqh mosques in Shiraz. The method of research in this article is based on the rational reasoning (concept to the case). For this purpose, at first, the theoretical bases of the mosque in two dimensions of worship and urban isolation have been investigated, then the characteristics of each mosque in two cities of Khartoum and Shiraz have been investigated and, finally, their differences and their similarities have been identified. The results show that there is a high similarity in terms of dimensions of worship, such as unity, interconnection, and justice in the valuation of spaces. The results, as well as the theoretical foundations, indicate that the indexes can serve as a basis for the sharing of Islamic mosques in both Iranian and Arabic dimensions, as well as in terms of urban identity, two mosques have a significant differentiation.

Keywords: Iranian-Islamic mosques, Arabic-Islamic mosques, Great mosque, Atiqh mosque, Khartoum, Shiraz.